

„משני עברי הגבעה“

מלקח מלחמת-המדבר המערבי, 1942

דוגמה שלישית:

קרב על אס-אליחלפה - מערכת-הגנה במדבר

כי ברמת-הלחימה שלה שוה היא לעוצבת-רגלים גרמנית (רגילה). קשיי האספקה הוחרפו נוספות על-ידי הסכסוכים בין רומל לבין המפקדה האיטלקית, שהיתה ממונה עליו לכאורה. הפריטים הקריטיים ביחוד היו דלק, תחמושת והחלפת „רכב מושבת“ בחדש. רומל מעיד על עצמו שלולא היה בידיו רכב-השלל הבריטי (בעיקר — מטוברוק) הרי כבר מומן היה צבאו חדל להיות בגדר צבא ממונע.

פרט נוסף שיש לקחתו בחשבון הוא מצב בריאו-תו של רומל, שהביא לידי הצורך לחשוב על העב-רתו לטיפול רפואי ביבשת אירופה. הוא חשב שמח-ליפו היחיד יוכל להיות מומחה-השריון הגרמני, הגנרל גודריאן. לאחר שדבר זה לא נתאפשר, החליט להישאר במקומו, אם גם תחת השגחה רפוי-אית מיוחדת. הסיפור שרוח בשעתו, כאילו רומל לא פקד על מערכת על-אס-חלפה (דבר שכתב אותו גם אלכסנדר קליפורד בספרו, בשנת 1943) — איננו נכון. רומל עצמו מתאר בספרו את קרב על-אס-חלפה ואת חלקו בו.

בצד הבריטי, חלו לא רק שינויים בפיקוד שכבר הוזכרו כאן, אלא אף התעצמות גדולה בצידו, וכן בעוצבות נוספות. צ'רצ'יל מתאר בזכרונותיו כיצד, שעה שהוא שהה בארצות הברית, הלמה אותו בכל כובדה הידיעה על נפילת טוברוק. הוא מספר כיצד הורה הנשיא רוזבלט להטעין מיד 300 טנקים „שרמן“, שהיו או החדשים ביותר, ולהשיט אותם באופן דחוף למזרח-התיכון, טנק זה — כבר היה ביכולתו להתמודד עם כל הדגמים שהיו אז בידי רומל. אך בהתחולל קרב על-אס-חלפה טרם הגיעו טנקי „שרמן“ אלה לאפריקה. גם בכוחות-ארטיל-ריה זכו אז הבריטים לתוספת-עצמה ניכרת.

רומל הבין שככל שיקדים להכות כן יוטב לו, ואילו ככל שידחה את מתקפתו — יפתחו סיכוייו,

א. הרקע האופרטיבי

לאחר קרבות ה„קלחת“ והתמוטטות המערך שבקו אל-גולה, נפילת טוברוק וההתנגשויות באי-זור מרסה-מטרחה — ביצעו הבריטים את נסיגתם אל אל-עלמיין: — „אל עמדות מוכנות-מראש“, כל-שון ההודעות הרשמיות של הימים ההם. לקו-עמ-דות זה היה היתרון הבולט שלא ניתן היה לאנפו אף באגף הדרומי-המדברי — וזאת עקב השענותו אל היס מצפון ואל „שקע-קטרה“, הבלתי-עביר לרכב, בדרום. גייסותיו של רומל, שכוחם תש, לא הצליחו לערער תוך-רדיפתם מערך-מוגן זה, ונ-עצרו.

בצד הבריטי חלו בינתיים חילופי-גברא ניכרים. המפקד-הראשי לזירת המזרח-התיכון, גנרל אוקיני-ק, הוחלף ע"י גנרל (אח"כ פילדמרשל) אלכסנדר. את מקומו של גנרל ריטצ'י בראש הארמיה-השמי-נית צריך היה לרשת מפקד הקורפוס ה-10, הגנרל גוט: — מפקד מנוסה בלחמת-מדבר ולחמת-שריון, אך בדרכו מהחזית אל המפקדה, הופל מטוס-הדואר הרגיל בו טס, והוא נהרג. לתפקיד מפקד הארמיה-השמינית הובא מבריטניה הגנרל מונטגומרי; והלז דרש כי יישלח לו משם הגנרל הורוקס, כדי שיוצב לפיקוד על הקורפוס ה-10.

בצידו של רומל החמיר מחדש מצב האספקה. אם כי הובאה כתגבורת דיביזית-הרגלים הגרמנית ה-164, לא הצליחו לספק לה את כלי-הרכב האורגניים הדרושים; ולכן היה לה ערך בהגנה סטטית בלבד. דבר שהנו מפוקפק מאוד בזירת-מלחמה זו, כפי שכבר ראינו בדוגמאות הקודמות. כיחידה מיוחדת, בעלת רמה גבוהה של יכולת-קרב, הובאה בריגדת-הצנחנים הגרמנית שבפיקוד הגנ' רמקה. גם הגיי-סות האיטלקיים קיבלו תגבורת (אף הם, בין-השאר, ע"י עוצבה מוצנחת — אשר מקובל היה לחשוב

...זזה (ממשך ג' הורוקס) המצב שמצאתי:

המצב הקיים

א. אויב: גייסות האיוב, בפיקודו של פילד-מרשל רומל, היו מורכבים חלקם גרמנים וחלקם איטלקים. הגזרה הצפונית של החזית, משני עבריו של כביש-החוף המדברי המוליך אל קירנאיקה, היתה מוחזקת ע"י דיביזיות-הרגלים הגרמנית ה-164 — דיביזיה טובה ומוצקה, אולם לא מצטיינת במיוחד. בשאר חלקי החזית פוזרו יחידות של בריגדת-הצנחנים-המוגברת הגרמנית "רמקה" בין העוצ-בות האיטלקיות. האיטלקים, שמנו 9 דיביזיות, היו מאורגנים בשלושה קורפוסים. פרט לדיביזיה אחת, "פולגורה" (דיביזית צנחנים), היו הגייסות האיטל-קיים בעלי רמת-לחימה נמוכה; ואילו רמתה של "פולגורה" היתה שזה לזו של עוצבה גרמנית.

ה"קורפוס-האפריקאי הגרמני" המפורסם נמצא מאחורי קו-החזית, כעתודה. הוא היה מורכב מדי-ביזיות ה"פנצר" (דיביזיות-שריון) ה-15 וה-21 ומהדיביזיה-ההקלה ה-90. דיביזיה אחרונה זו היתה העושה-במלאכה כדי לספק את צרכיו של השריון הגרמני. היתה זו דיביזיה לחמת ממדרגה ראשונה, אשר ברגיל היה תפקידה לספק "מסך-עשן", שמ-אחוריו יוכלו הטנקים להתכנס — או לספק הגנה

וסופם שיאפסו בכלל. הוא נוכח שמה שהוא מכנה בספרו "משחק-האקדמה של האפסנאים" — מת-נהל לרעתו.

ג. התיאור הבריטי

קרב על-אם-חלפה התנהל בעיקרו בגזרת הקור-פוס הבריטי ה-100. איילךך נביא להלן את דבריו של לויט. גנ. סיר ב. ג'. הורוקס, מפקד הקורפוס הזה, שנמסרו בהרצאתו בישראל.

וכך הוא מספר:

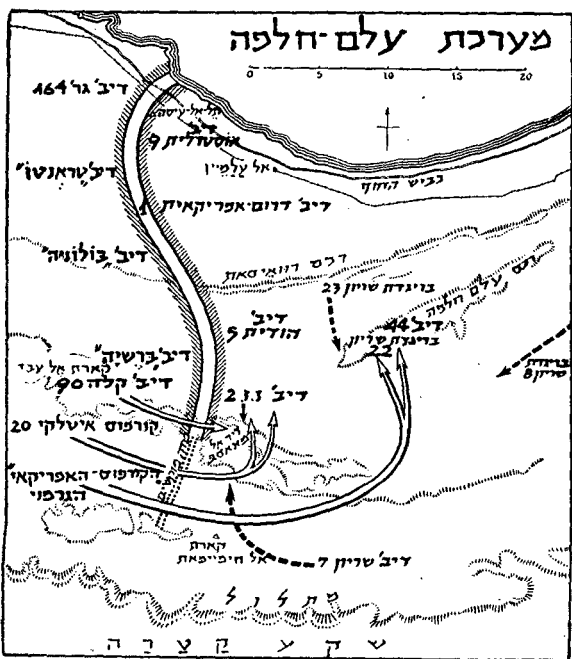
...הערכת-המצב של הגנרל מונטגומרי

"שני הצבאות עומדים עתה זה לעומת זה בחזית באורך של 40 ק"מ בערך. כל אחד מהם מוגן ע"י שדות מוקשים. היתרון העיקרי שבהערכות הוא בזה שהאגפים מובטחים למדי — משום שהים נמצא מימינו, ו"שקע קטרה" — משמאלנו. אם כי העבירות ב"שקע" טובה למכוניות משוריינות או לגיפים בודדים, לא תעמוד בפני מעברם של כלי-רכב רבים — כיון שהשטח מכוסה בחול קל וטובעני, אשר הולך-ומתרכך, הולך-ושוקע, ככל שמרבים לנסוע בו. מכאן שהמערכה הבאה תהיה מערכה של התנגחות ישירה, כיון ששום צד אינו יכול לנקוט בתחבולה טקטית מחוכמת.

הארמיה-השמינית ערוכה כשהקורפוס ה-XXX מימין והקורפוס ה-100 משמאל. חזיתו של הקור-פוס ה-XXX הנה מוצקה למדי. אולם הגייסות שבידי אינם מספיקים כדי להחזיק את החזית כולה בכוח ניכר, על-כן הכנף השמאלי של הקורפוס ה-100 משתרע על פני הקרקע בדלילות. הערכתי היא כי רומל ינסה לערוך התקפה אחרונה אתה. כ-כל העצמה שבירו, כדי לכבוש את אלכסנדריה — וכי מאמץ-עיקרי זה ייעשה בגזרתו של הקורפוס ה-100.

אתה תקבל את הפיקוד על הקורפוס ה-100, ותארגן את מערך-ההגנה שלך באופן כזה שתוכל להביס את רומל מבלי שאתה עצמך חפגע יותר מדי...

...התכנית הנוכחית לגזרתו של הקורפוס ה-100 אינה מוצאת חן בעיני. תברוק אותה ותכניס כל שינוי שתמצא לנכון. לדעתי השטח החיוני להגנה בגזרה זו הוא רכס על-אס-אל-חלפה. הדיביזיה ה-44, אשר מתקדמת כעת לעבר החזית, נצטווה להתחפר במקום זה...

אגפית לאותם כלי-רכב "רכים"¹, אשר נתלו אל ההקורפוס האפריקאי. נוסף לאלה היו בע"תודה גם שתי דיביזיות-שריון איטלקיות — "ליטו-ריו" ו"אריאטה". אם כי ברשותן של שתיים אלו נמצאו 281 טנקים, היה הטנק האיטלקי רכב-לחימה כה עלוב, שלא היה עשוי להביא תועלת כלל — חוץ מפגיעה בכלי רכב "רכים".

ב. כוחותינו: בגזרה הצפונית החזיק הקורפוס ה-א.א.א. שהיה מורכב (מימין לשמאל) מהדיביזיה האוסטרלית ה-9 (דיביזיה מנוסה וקשיחה, אשר הביאה מסוריה לקחת חלק בקרבות המדבר), הדיביזיה הדרום-אפריקאית והדיביזיה ההודית ה-5. שתי גקודות-המפתח בגזרה זו היו:

1. דרך החוף-המדברית (כאן המקום לציין כי ככל שיכלו צבאות לפעול במדבר עצמו, נוקקו בסופו-שלידבר להשתמש בדרך זו לרוב-רובה של התובלה הכבדה שלהם).

2. רכס רוואיסאט, שנמצא מדרום לדרך-המדבר, בסמוך לה — ושלט עליה.

נראה היה לי ששום התקפה לא יהיו לה סיכויים להצלח באגף זה, היינו בחזיתו של הקורפוס ה-א.א.א. — משום שהעמדות היו ערוכות לעומק, מוחזקות בידי גייסות טובים ומנוסים, ומוגנות היטב בשדות-מוקשים. בריגדת-השריון ה-23 מצוידת ב"טנקים" ו"אלגנטיין", היתה ערוכה לעומק על רכס רוואיסאט, למקרה של חזירה למרחב חיוני זה. עד כאן — אשר לקורפוס ה-א.א.א.

בגזרה הדרומית החזיק הקורפוס ה-ו.ו.א. (מימין לשמאל) במערך כדלקמן:

ראשית, מימין — הדיביזיה הניו-זילנדית ה-2 (בה שתי בריגדות ניו-זילנדיות בלבד, מפני שהבריגדה הניו-זילנדית ה-4 נמצאה בקהיר — בתהליך של התארגנות לבריגדת-שריון); כדי למלא את חסרונה של הבריגדה השלישית, הועמדה הבריגדה ה-132 מהדיביזיה ה-44 תחת פיקוד הניו-זילנדים, הדיביזיה זיה הניו-זילנדית החזיקה במערך חזק מאוד, מוגן היטב בשדות מוקשים, כשאגפה השמאלי מובטח ע"י רגימנט-חיל-הפרשים הדיביזיוני², שכלל 28 טנקים מסוג "סטיוארט". (טנק אמריקאי קל, שכונה ע"י

הבריטים 'Honey' — המער). תותחו של טנק זה, שהיה בן 37 מ"מ (מקביל ל"דויליטראון" הבריטי) היה קטן וקצר-טווח מכדי התמודד עם תותחיהם של הטנקים הגרמניים. במקום זה לא היתה כל סכנה של חזירת אויב. אחרי הניו-זילנדים משמאל, היתה ערוכה, בדלילות, דיביזית השריון ה-7: — בריגדת-המנוע ה-7 מימין, ובריגדת-השריון-הקלה ה-4 מ"שמאל (זו האחרונה נמצאת על פני תחומי-המתבלט של נבלה). באגף השמאלי של הקורפוס, שנמצא, בע"צם, כבר בתוך שקע-קטרה, החזיקו המכונניות-המ-שוריינות של רגימנט ההוסארים ("Hussars") ה-11 ושל רגימנט ה"חניתות" ("Lancers") ה-12, שפעלו תחת פיקודה של דיביזית-השריון ה-7. מאחורי חזית זה של דיביזית-השריון ה-7 — וכרזרבה לה — נמצאה בריגדת-השריון ה-22, אשר היתה חלק מדיביזיה זו; מבין העוצבות שברשותנו, היתה בריגדת-שריון זו רבת-הערך ביותר, כיון שהכילה את כל הטנקים מסוג "גראנט" שהיו מצויים אותה שעה — 69 במספר. הללו הלכו-ונתרבו מיום ליום, בהגיע טנקים נוספים מן הסדנאות; כאשר נפתחה כעבור זמן מה המערכה, היו מצויים בבריגדה זו 92 "קראנ-ט"ים.

הדיביזיה ה-44 (שזה-עתה הגיעה מאנגליה), פחות הבריגדה ה-132, עסקה בהקמת מערך-הגנה על רכס עלאס-אל-חלפה. היה זה מערך-המפתח בגזרתי שלי... המצב באויר.

במלחמת המדבר היתה זו הפעם הראשונה שהתחלנו לרכוש לעצמנו עדיפות אוירית כלשהי³. לר-שותנו עמדו 24 טייסות של מטוסים מטיפוסים "קייטי הוק", "תומהוק", "הוריקן", "ספיטפייר", "בלטי מור" ו"בוסטון"⁴. הגרמנים עדיין הפעילו את מטוסי ה"שטוקה" שלהם בפעילות רבה.

השואת כוחות-השריון כאמור, היה הטנק במדבר בבחינת "מלכת-שדה-הקרב". הטנקים הטובים ביותר היו מצויים ב"קור-פוס-האפריקאי". לרשותו עמדו 234 טנקים גרמניים "סימן 3", "סימן 4", ו"סימן 4 מיוחד". ואילו לנו לא היו טנקים שישתוו לאלה — לא בעצמת התותח

3) כמובן שהערתו זו של ג' הורוקס מוסברת במידה מסוימת ע"י העובדה שלזירת המדבר הגיע רק במחצית השניה לחודש אבגוסט 1942 — סמוך לסיום שנתה השניה של מלחמת המדבר-המערבי. — המער.

4) נמנו כאן מטוסי-קרב (כולל "מפציציקרב") בריטיים ואמריקניים ומפציצים קלים וקלים-בינוניים, (והללו — אמ-ריקניים). לא צוינו כאן המפציצים הכבדים, אשר בסיסם העיקרי שימשה או ארץ-ישראל (תל-גוף). — המער.

1) כלי-רכב "רכי-עור", או "רכים" — הכונה לרכב חסר שריון. — המער.

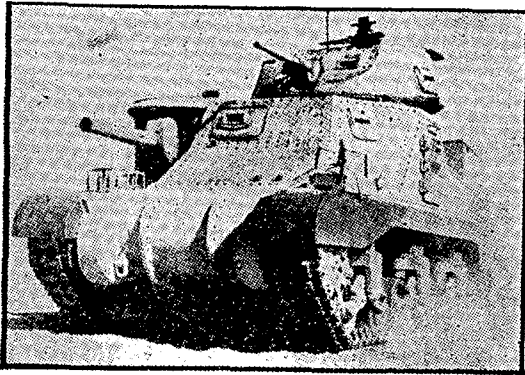
2) רגימנט-פרשים שהיה מסופח, לפי נוהג הצבא הבריטי, לדיביזיות-רגלים לצורכי טיור, משמרות-אבטחה, פשיטות ותגרות — ובתקופה הנדונה כבר הפך להיות ממוכן: כרגיל, רגימנט של מכונניות שריון — ולעתים של טנקים-קלים.

ליטראונים" (תותחים בני 2 ליטראות) בלבד, לא יכלו לפגוע בטנקים הגרמניים מטוח רחוק. מכל-מקום, אילו יכלו להציבם בעמדה כזו אשר בה יתקלו בהם הגרמנים, במפתיע, בטוח קרוב — כי אז עשויים היו להוכיח-עצמם כתכליתיים למדי. יתר הטנקים שלנו היו "קרוסידר" ו"סטיוארטים". ה"קרוסידר" לא היה טנק טוב — שריונו היה דק מדי, ולא ניתן לסמוך עליו מבחינה מכנית. הוא היה טוב מהטנקים האיטלקיים והביא די תועלת בתפקידי סיוע, או בפגיעה בכלי-רכב "רכים"; אולם לא היה טוב להתנגחות בין טנקים. על ה"הוני" ("סטיוארט") ניתן היה לסמוך מבחינה מכנית, אולם חסר היה כובד-מהלומה, ולא היה אלא טנק-סיוע...
 ...הערכת-מצב, כפי שנמסרה ע"י קמ"ן הקורפוס
 ...לדבריו, אפשרויות החדירה הן שתיים: אחת —
 בין רכס-רוואיסאת לבין רכס עלאם-אל-חלפה; והש-

ה"הוני" ("סטיוארט") — ניתן היה לסמוך עליו מבחינה מכנית, אולם חסר היה כובד-מהלומה

ולא במשקל השריון. הטוב שבטנקים שלנו היה ה"גראנט" האמריקאי, שהיה חמוש תותח בן 75 מ"מ, אולם היה נחות לגבי הטנקים הגרמניים משום שתותח זה הותקן בצדו של הנהג, וכדי להשיג צידוד רבי-יותר לאש, היה הטנק חייב לנוע. נוסף לזאת, קשה היה — מאותה סיבה עצמה — להשיג בטנקים אלה מצב של "עמדות-טובה"⁽¹⁾. מכל מקום, 92 "גראנט" טיים אלה היו הטובים בין הטנקים שברשותנו. 69 מהם היו מצויים כבר בבריגדת-השריון ה-22, אשר כל אחד משלושת הרגימנטים שלה כלל שתי גונדות כבדות, בעלות טנקים מסוג "גראנט", וגונדה קלה אחת, בעלת טנקים מסוג "קרוסידר" (הבריטיים). טנקים אלה שבה היו כה חשובים, עד שנהגו לקרוא לבריגדת-השריון ה-22 "התקוה האחרונה של מצרים". הבריגדיר רוברטס, מפקדה, היה למזלנו מפ"קד-הטנקים הטוב ביותר שלנו⁽²⁾. כשני בטיבו ל"גראנט" בא ה"ואלנטיין", אשר 149 מסוגו רוכזו בבריגדת-השריון ה-23. ה"ואלנטיינים" היו טנקים כבדי-שריון למדי, אולם עקב היותם חמושים ב"דו-

"גראנט" — תותחו בן ה-75 מ"מ הותקן בצידו של הנהג

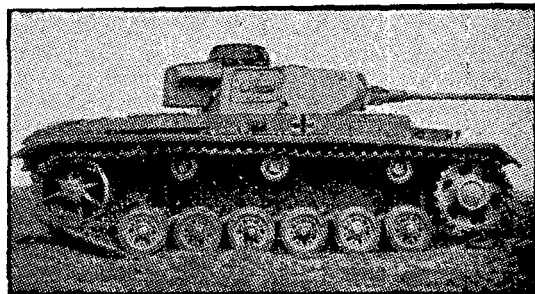
ניה — בין רכס עלאם-אל-חלפה לתואי של גבלה. קצין-המודיעין היה סבור כי יבחרו באפשרות השנייה, מול גזרת הקורפוס ה-101, שמערכו דליל יותר, ואילו בהמשך נתיב התקדמותם תהיינה פתוחות בפניהם שתי אפשרויות-משנה: האחת — חדירה עמוקה, לכל אורכו של רכס עלאם-אל-חלפה; ובקצהו של הרכס — פניה שמאלה, דרך עורפו של המערך הבריטי, אל כביש-החוף. והשנייה — לאחר התקדמות קצרה יותר, חדירה צפונה כבר בין גבעת ה-102 לבין רכס עלאם-אל-חלפה — הישר אל כביש-החוף. לדעתו, אמר הקמ"ן, יבחרו הגרמנים באפשרות-המשנה השנייה, עקב המחסור החמור בדלק, ממנו סבלו. סבור היה כי יודרוו על-כן להגיע אל כביש-החוף, בנתיב הקצר ביותר...
 (1) אמנם, במצב של עמדת-טובה ניתן היה בנקל להפעיל את התותח הנוסף שהיה לו, בן 37 מ"מ, אשר היה מותקן בצריח. אולם, כאמור, תותח זה נחות היה בהשוואה לאלה של הגרמנים.
 (2) סיפורו המפורט של גנ. רוברטס עצמו, על חלקה של עוצבתו בקרבי-ההגנה של השריון הבריטי למול חדירתו של רומל, ניתן במערכת-שריון במדבר" (מאת גנ. רוברטס) שב"צקלון" מס. 45. — המערך.

אותה שעה הופיעה תגבורת כלתי צפויה, בדמותה של דיביזיית-השריון ה-10, שהיתה מורכבת מבריגדת-שריון אחת (ה-8, מצוידת ב"גרנטים", 66 במספר). קודם לכן העמדתי את בריגדת-השריון ה-22 תחת פיקוד ישיר של הקורפוס. עשיתי זאת כדי למנוע הטלתה-למערכה של עוצבה רבת-ערך זו בר-גע שאינו הנכון. עם זאת ידעתי כי אני משבש בכך את ה"תמונה", כיון שאל-לו לקורפוס לפקד על בריגדה ישירות. ברגע שהופיעה דיביזיית-השריון ה-10, העמדתי את בריגדת-השריון ה-22 תחת פיקודה — וכך נמצאו כל הטנקים-הכבדים שברשותי בדיביזיה אחת, בפיקודו של מפקד מנוסה בלחמתי מדבר, אלק גייטהאוז. לאחר שדגתי עמו במצב, פקדתי עליו להציב את בריגדת-השריון ה-8 דרום-מזרחה לרכס עלם-אל-חלפה, מתוך כונה כי במקרה שיערכו הגרמנים חדירה עמוקה יתקלו בבריגדה זאת, כשהיא נמצאת בעמדות-תובה, מוגנה ע"י מסך גד-טנקי — ובאותו זמן עצמו תוכל בריגדת-השריון ה-22 לפעול כנגד אגפם. והיה, אם יפנו צפונה — יתקלו בבריגדת-השריון ה-22 (כמתואר לעיל), בעוד שבריגדת-השריון ה-8 תפעל כנגד אגפם. דיביזיית-השריון ה-7 נצטווה להחזיק בתואי של גבלה כל עוד תוכל — ולפעול צפונה בטנקים-הקלים שלה נגד כלי הרכב ה"רכים" של הגרמנים, כשיזדמן לה. לדי-ביזיה זו צורפה גם יחידת דמאי-טנקים, כדי להג-ביר את רושם המערך...

...תרגילים

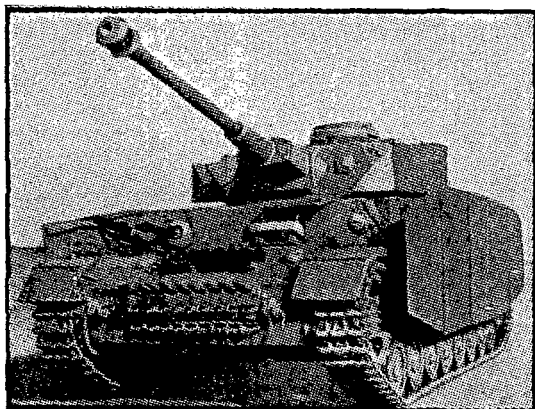
...לאחר שתכננתי תכנית זו ערכתי שני תרגילי-פיקוד, כדי שכל אחד ידע את התפקיד שנדרש ממנו

...על יסוד הערכת-מצב זאת בניתי את תכניתי...
 ...מערבה לרכס עלאם-אל-חלפה ובסמוך לו נמ-צאה נקודת 102, הגבוהה ביותר שברכס — נקודה שאותו רגע לא הוחזק בה. אם, לאחר מסעם מזרחה, יפנו הגרמנים צפונה ויתפשו שטח נישא זה — כי אז יוכלו לחלוש על עמדותיה של הדיביזיה ה-44 שעל רכס עלאם-חלפה; וכן ימצאו אוי במצב המאפי-שר להם לתקוע טריון לתוך מערך הקורפוס שלי ולתקוף את רכס רוואיסאת מדרום. על כן צייתי על בריגדת-השריון ה-22 לחפר את הטנקים שלה בר-עמדות-תובה מסביב לנקודת 102, כשהם מוגנים במ-סך תותחים נגד-טנקיים ונתמכים בארטילריה של-הם-עצמם, וכן בזאת של הדיביזיה ה-44.
 מערך זה הוכן בפועל באופן יסודי ביותר — עד כדי תקיעת מוטות-כיוון, בטוחים שונים, ממול ל-עמדות הטנקים, לעבר המדבר, לאיזור בו צפויה היתה לפי ההערכה הנ"ל, התקרבות הגרמנים. מכל מקום, עדיין היה פער בין הקצה המערבי של מערך זה לבין הקצה המזרחי של ה"תיבה" הדיביזיונית הניו-זילנדית.

הטנק הגרמני Mark III חמוש בתותח בן 50 מ"מ

שאלתי את גנרל מונטגומרי אם יעמיד את ברי-גדת-השריון ה-23 תחת פיקודי במקרה שיתגלה — לאחר התחלת הקרב — כי ה"קורפוס האפריקאי" כולו נמצא דרומה מאתנו. הוא ענה בחיוב. פקדתי על בריגדיר ריצ'רדס לערוך סיור לצורך תזווה מרכס רוואיסאת אל-מטה, למערך של מדרון-אחורי (הפונה דרומה) אשר יקשר את בריגדת-השריון ה-22, שבנקודה 102, עם רגימנט-הפרשים-הדיביזיוני של הדיביזיה הניו-זילנדית. תכניתי היתה, איפוא ל-החזיק בקטע זה בכל-תוקף — מתוך שהנחתי כי חידרת הגרמנים תחול דרומה לנקודה זו.

הטנק הגרמני Mark IV חמוש בתותח ארוך-קנה בן 75 מ"מ

זאת — פחות שלוש גונדות — תחת פיקודי. יחידות הבריגדה נעו לעמדותיהן, שהוכנו מראש באגפה המערבי של בריגדת-השריון ה-22; עד שעה 1300 כבר היו בתוך העמדות.

בשעה 1200 הפסיק האויב את תנועתו. כדי למלא מחדש את מיכליו דלק. היה זה רגע קריטי. האם ימשיך בתנועת-לפיתה רחבה, או יפנה צפונה, נגד עמדותינו שהוכנו בדקדוק-רב? כאשר חידש בשעה 13.00 את תנועתו שינה את כיוונו — לשמחתנו הרבה — צפונה. בשעה 1730 הנחית התקפה, בעצמה של כ-120 טנקים, על עמדות בהן החזיקה בריגדת-השריון ה-22 מסביב לנקודה 102. הוא הצליח לחדור את קו החזית של רגימנט-ה"זמנרי" (הלונדוני ה-4). אולם רוברטס, מפקד הבריגדה, העביר את רגימנט ה"גרייז" הנודע מן הרזרבה וסתם בו את הפירצה. הטנקים של הגרמנים הוכו, ונגרמו להם אבידות ניכרות. אחדים מהם הצליחו, אמנם, להתקדם בהדרגה וללפות את אגפנו הימני; שישה מהם נשארו אף למשך הלילה ממש בתוך איזור-רכבת-התובלה של הרגימנט-הראשון של ה"ארטילריה-המלכותית ה-ר" (כובה¹).

לאחר שהגרמנים "נקשרו" לפעולה מסוימת — וכיוון התקדמותם היה ברור — החלה בריגדת-השריון ה-8 לנוע כנגד אנפם. עד חשיכה נסוגו הגרמנים דרומה, למשך הלילה.

ה-1 בספטמבר

ה"קורפוס האפריקאי" נע שוב קדימה להתקפה, והפעם — בתנועת-לפיתה סביב אגפה המערבי (הימני) של בריגדת-השריון ה-22; אולם בעשותו כך נתקל התקלות-פתע בבריגדת-השריון ה-23 בעמדות-התובה שלה. התוקפים נרתעו לאחר שסבלו אבידות. בנייתים תקפה בריגדת-השריון ה-8 את האגף הגרמני — אולם היתה זו לאנשיה הפעם הראשונה שהשתתפו בקרב-טנקים גדול, ועדיין לא היו מאומנים. יחידותיה נתקלו במסך נגד-טנקי ואיבדו 11 טנקים.

הראות נשתפרה וכוחות-האוויר שלנו הנחיתו תחילת קפות כבדות על הגרמנים. הארטילריה הדיביזיונית של דיביזיית-הרגלים ה-44 — אף היא הטילה כמור

לבצעו. ככל שייראה הדבר מוזר, התפתחה המערכה באורח שדמה כליכך לזה שציפינו לו. עד כי אמרו לי את"כ מפקדי הבריגדות שמדי-רצותם לדעת מה יקרה להלן — הסתכלו בתרגיל.

...הונאה

דמאי-הטנקים פעלו כאמור בדרום, תחת פיקודה של אחת מבריגדות-השריון של דיביזיית-השריון ה-7. כן בוצעו פעולות-הפירה נרחבות סביב התואי של גבלה, כדי ליצור במרחב זה את הרושם המוטעה של עצמה. נוסף לכך הופלה בהצלחה לידי הגרמנים "מפת-עבירות" מזויפת; זאת היתה לנו לעזר רב, כיון שרבים מכלי-הרכב הגרמניים נתקעו אחר-כך ב"שקע-ראגיל", אשר צוין באותה מפה כשטח בעל עבירות יוצאת מן הכלל, אף כי למעשה היתה קרקע רכה עד מאוד...

העיתוי המשוער

...רומל חייב היה לפעול בלילה, כיון שביום לא ניתן היה לפרוץ את שדות המוקשים. נדרש לו ליל ירח מלא כדי לפרצם ללא אבידות כבדות-מדי (באותה תקופה נהגו לקרוא לירח במלואו "ירח-רומל", בשל מנהגו של הלה לתקוף בלילות של ירח מעין זה). צרכים אלה הצביעו על השבוע האחרון של אבגוסט, או השבוע הראשון של ספטמבר, כמועד לפתיחת הפעולות...

30—31 באבגוסט

בלילה של ה-30 באבגוסט ערכתי ביקור בדיביזיית הניו-זילנדית... בשעה 2200 יצאתי לחזור במכונית למפקדתי... משהגעתי למפקדתי נודע לי כי רומל תקף את שדות-המוקשים שכלפי מערב, בחזיתת של בריגדת-המנוע ה-7...

...ה-31 באבגוסט

...עם שחר נהדפה בריגדת-המנוע ה-7 אל מא-חורי שדה-המוקשים השני; אולם נצטוות להחזיק בשדה-המוקשים השלישי בכל מחיר. הראות מעל-לראש היתה גרועה ועליכן לא יכלו כוחות-האוויר שלנו לפעול. באופן מוזר למדי, היתה הראות על פני הקרקע די טובה — וממפקדתי יכולתי לראות את גוש כלי-הרכב, שהיוו העוצבות התוקפות, כש-הוא נע לאטו מזרחה, אל תוך המערך שלנו.

בשעה 1100 זיהינו את שתי דיביזיות-השריון — ה-15 וה-21 — מדרום לנו. טלפנתי לגנרל מונטגומרי ודרשתי את שחרורה-מתפקיד של בריגדת-השריון ה-23, ואת הצבתה לרשותי. הוא העמיד בריגדה

(1) "יומנרי" — רגימנטים של פרשי הצבא-הטריטוריאלי הבריטי, אשר במהלך מלחמת-העולם השנייה הפכו ממוכנים. (2) אותה שלוחה בארטילריה הבריטית שיחידותיה היו בעבר מצורפות אל עוצבות-הפרשים; ועתה — אל עוצבות-השריון. — המערך.

יות גדולות של פגזים על הטנקים ועל כלי-הרכב ה"רכים" הגרמניים, אשר התרכזו בדרום. בערב נסוגו הגרמנים, ובריגדת-השריון ה-8 יצרה מגע עם בריגדת-השריון ה-22.

באותו ערב צלצל אלי גנרל מונטגומרי ואמר כי אין ספק שהמערכה נסתיימה...

...ה-2 בספטמבר

...ביום זה תקפו הגרמנים התקפות קטנות בלבד, בנסותם לפתות את הטנקים-הכבדים שלנו ולמשכם אל עמדות-התובנה של טנקיהם-הם. אילו הטלנו את הטנקים-הכבדים שלנו, היו הללו נתקלים במסך הנגד-טנקי של רומל — וקרוב לוודאי כי אבידותינו עתידות היו אזי להיות גדולות למדי. לא הרשיתי לטנקים כלשהם לתקוף. אולם אמרתי למפקדי-הידי-ביויות כי יציקו לגרמנים באמצעות ה"קרוסידר"ים וגוגדות הטנקים-הקלים שלהם. שוב הופצצו הגרמנים הפצצות כבדות מן האויר במשך כל היום. בערב קלטנו באלחוט את מצבת הטנקים הגרמניים, שהראתה כי עמדו לרשותם רק 131 טנקים במצב כשיר. במ"לים אחרות, כבר איבדו למעלה מ-100 טנקים. הדיביזיה הניו-זילנדית ה-2 נצטתה לתקוף בלי-

לה שלאחר-זה — היינו, ליל 4/3 בספטמבר — בכיוון דרומי, כדי להתחיל בסגירת הפירצה ברצועת ש"ד-המוקשים שנשארה מאחורי הגרמנים אשר חדרו לתוך המערך שלנו. תכניתו של גנרל פריברג, המפקד הניו-זילנדי, היתה לתקוף ע"י הבריגדה ה-132 (המסופחת אליו) מימין, וע"י הגדוד המאורי ה-28 (מן הבריגדה הניו-זילנדית החמישית) משמאל.

במשך ליל ה-4 בספטמבר הונחתה ההתקפה הניו-זילנדית. בשמאל הבקיעו המאורים והגיעו אל היעד שנבקע להם — שקע-מונאסיב — אולם בגזרתה של הבריגדה ה-132 נשתבש הכל. היה זה לאנשיה הקרב הראשון במדבר, והלואי ויכולתי לתת להם מבצע קל יותר.

בדיעבד, לקחו אתם אמצעי-תובלה מרובים מדי; הללו הופצצו והודלקו, צלליותיהם של הגייסות ה-מתקיפים בלטו לאור השלהבות — ולוח-הזמנים שורבש כולו. ההתקפה, שהיתה צריכה להיות התקפה שקטה, הפכה לענין רועש מאוד. הבריגדה איבדה את שליטתה על היחידות התוקפות ורק לברי-סוף יוצב המערך — במחצית הדרך אל היעד. אעפ"ג הבחינו הגרמנים בסימני-הסכנה — ולמחרת נסוגו בקצב-מלא" (1).

ג. התיאור הגרמני

במזרח-הקרוב ובהודו², ניתן היה לפיקוד הבריטי להעמיד מולנו באל-עלמיין גייסות בעצמה ניכרת: עוצבות רעננות הובאו אל תזית-האויב מהודו, סוריה ועיראק. על ידי סריקה מדוקדקת של כל מחסני האספקה, ועקב משלוחי-הציוד שהיו מגיעים אל מצרים בהתאם לתכניות, נתאפשר לבצע גם מילוי כל החסר בתחום החומרי. ב-20 באוגוסט נמצאו בצד הבריטי במצב של נכונות-לתפעול — באם נביא בחשבון את היחידות שהוקמו-מחדש, ואלו שעברה עליהן התארגנותן-מחדש — 70 גדודי-רגלים, 900 טנקים ומ"מ כוניות-שריון, 550 תותחים קלים וכבדים³ וכן 850 תותחים נ"ט (בנקודה זו מעיד ראש-המטה דאו

הנה סיפורו של רומל:

...היה עלינו להביא בחשבון כי התגבורות המיידיות לבריטים, מאנגליה ואמריקה, התורגות ממסגרת התכנון-היקודם, תגענה במחצית חודש ספטמבר. משיקרה הדבר, תחלוף לתמיד יכולת-המתקפה שלנו. מחמת יחסי הכוחות שיהפכו לרעים יותר-מדי בשביל לנו. לכן היה בכוננתנו להקדים-ולהכות.

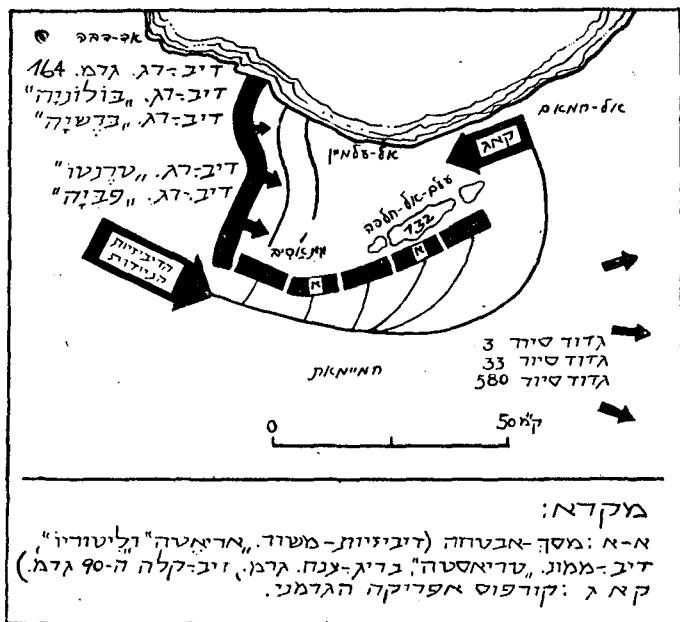
אך מעוד סיבה אחת היה הכרח לבצע את המתקפה בהקדם האפשרי. מיום ליום הגבירו הבריטים את עמדותיהם ע"י מיקוש. אולם לכיתור המערך העיקרי שליד אל-עלמיין, כפי שתכננו אותו, היה הכרח להקדים הבקעה דרך גורת-הדרום שבחזית הבריטית; והקשיים לביצועה של משימה כזו גברו-והלכו. חשיבות מכרעת נודעה לכן כי הפריצה דרך הקוים הבריטיים תבוצע במהירות הגדולה ביותר, כי החדירה לתוך המרחב הפתוח שבעורף העמדות הבריטיות תתגשם בקצב המזורז-ביותר — ע"מ שעקב כך יועמד האויב במפתיע בפני עובדות מוגמרות.

אך גם כתוצאה מאותן אפשרויות שעמדו לרשותו

1) הקטעים מצוטטים לפי הרצאתו של הורוקס, מערכת על-אם-אל-האלפה, ב"מערכות" פ"א.

2) דהיינו — אפשרויות שניתן להשתמש בהן למועד הרבה יותר מוקדם — לעומת התגבורות-הצפויות הנ"ל, מבריטניה ומאמריקה. — המערך.

3) הכונה — לפי ההגדרות הנהוגות בצבא הבריטי, והן שונות מאלו של הגרמנים — לארטילריית-השדה ולארטילריית-הבניינית. — המערך.

ההתקפה הגרמנית — התכנית

של "ארמית-השריון" של רומל גנרל-לויטננט — או קולונל — באירליין, שהוא אשר הביא לפוס את ספרו של רומל, את ההערה הבאה: — "מספרים אלה כוללים כפי הנראה את כל מה שהיה מצוי באותו מועד בזירה בצד הבריטי. בחזית אל-עלמיין עצמה היו ב-20 באוגוסט כ-40 גדודי רגלים, 300—400 טנקים ומכונות-שריון, כ-400 תותחים ובערך 500 תותחים נ"ט. כבר בסמוך לתחילת חודש אבי-גוסט שוקמו כמעט-לחלוטין הדי-ביזיה הבריטית ה-50 והדיביזיה הדרום-אפריקאית ה-1, והובאו לקרב בת החזית. עד-מהרה הפכה גם הדי-ביזיה היהודית ה-10, שלצורך הת-ארגנות-המחדש השתמשו ביחידות אחרות שונות, כשרה לגמרי להפ-עלה...

התברר מאוחר-יותר — גם הדיביזיה-המשוריינת ה-10.

כונת "ארמית-השריון" היו כדלקמן: על כוח-המתקפה של "ארמית-השריון", (המורכבת מה-קורפוס-האפריקאי הגרמני, הקורפוס האיטלקי ה-20 והדיביזיה-הקלה ה-90) הוטל להתכנס — תוך שמירה על כל אמצעי-הזהירות — אל שטחי-הכינוס-וההיערכות שבגזרת-הדרום. במסגרת פעולה זו היו היחידות המשוריינות שבכוח זה צריכות להגיע אל איזורי-ההיערכות החדשים שלהן באופן שתנועתן תתחלק על פני ימים אחדים ושכלל תזווה לא יועתק אלא רבע מתוכן; היערכותן שם חייבת היתה להיות היערכות-מוסוית. אשר ליחידות בעלות הרכב ה-גלגלי, היו הללו צריכות להעתיק-עצמן אל איזור-הכינוס בתזווה אחת — אך תחתן חייבות היו להופיע, באיזורי-התנוחה הקודמים שלהן, יחידות תובלה, אספקה ושירותים. מעל-לכל, חייבים היו למנוע בעד התגלות, כונותינג.

סיוורינו דיווח כל אותו זמן שבגזרת-הדרום של חזית אל-עלמיין לא הונחו אלא שדות-מוקשים כאלה שעליהם ניתן לגבור בקלות-יחסית. על חיל-הרגלים הגרמני-איטלקי הוטל איפוא לכבוש בלילה את העמדות האלו; ובעקבותיו צריכות היו עוצבות-

...לראשית ספטמבר היה צפוי משלוח עצום, בהי-קף העולה בהרבה על 100.000 טון של נשק וציוד חדישים ביותר בשביל הארמיה-השמינית הבריטית. לכן היה הלחץ של "ארמית-השריון" מכונן לביצוע המתקפה עוד לפני המועד ההוא. לרגל המחסור הכ-ללי באספקה וציוד קבע התכנון מטרה מצומצמת: דהיינו, להנחית-מהלומה על הארמיה-השמינית ב-מערך אל-עלמיין, ולהשתלט על המרחב שסביב אלכסנדריה וקהיר. אך שובישוב היה הכרח לדחות את ההתקפה שתכננוה — שכן היתה זו מותנית בכך כי יגיעו כמויות גדולות של דלק ותחמושת, אשר רק בואן עשוי היה לאפשר את המתקפה...

...בסוף אוגוסט 1942 היה המערך הבריטי בחזית אל-עלמיין בערך כדלקמן: —

בגזרה הצפונית עמדו תחת פיקוד הקורפוס ה-XXX הדיביזיות: היהודית ה-5, הבריטית ה-50 והאוסטרא-לית ה-9; ומאחוריהם, סמוך לחוף-הים — הדרום-אפריקאית ה-1. בגזרת-הדרום נמצאה, תחת פיקוד הקורפוס ה-XXIV הדיביזיה-המשוריינת ה-7, כשיחי-זות-הסיוור שלה בקרי-החזית. מצפון לדיביזיה ה-7 החזיקה הדיביזיה הניו-זילנדית ה-2 בעמדות המערך. מאחורי חלקיו המרכזי הדרומי של מערך אל-עלמיין עמדה הדיביזיה-המשוריינת הבריטית ה-1; וכפי ש-

השריון, שתיכנסנה מיד לקרב, להדוף את האויב אחורה; וה"קורפוס האפריקאי", עם חלקים מתוך הקורפוס-הממונע (קורפוס ה-20 האיטלקי) נועדו להגיע, בהתקדמות גמרצת מזרחה, עוד בלילה אל המרחב שמדרום-מערב לאל-חמאן, מרחק 40-50 ק"מ מקויה-התחלה.

בעוד שהקורפוס האיטלקי ה-10, אשר נמצא מצידו דנו בגורת-הדרום של החזית, צריך היה (בשלב שיפתח מעתה) להתזקק בכוננות-הגנתית בעמדות — בחלקן אלו שהיו בידיו גם עד כה, ובחלקן אלו שעתידי היה לתפוס אותן עתה — הוטל על הדיביזיה הקלה ה-90 ועל חלקים של הקורפוס האיטלקי ה-120 לחפות על אנפנו בגובה העמדות הבריטיות שבקו אל-עלמיין²). ומורחית ממנו, ולהדוף את כל ההתקפות הבריטיות — אשר, לפי ששיערנו, תכונה בשלב הראשון באופן גמרץ למדי כלפי מקום זה. על הקבוצה-הממונעת (הכונה כאן — לדעת גנ. באירליין — כנראה ל"קורפוס האפריקאי"³) יוטל, עם אפולולית הבוקר, לנוע ראשית צפונה אל החוף, וא"כ מזרחה — דרך מרחב-התחזוקה הבריטי — ולחפש שם, בקרב בשטח פתוח, את ההכרעה. ניתן היה לשער כי ע"י הופעת "הקבוצה-הממונעת" במרחב-התחזוקה הבריטי תמשוך היא אל עצמה, ראשית-כל, את העוצבות הממונעות הבריטיות — ועקב כך לא יותרו לאנגלים כוחות פנויים מספיקים

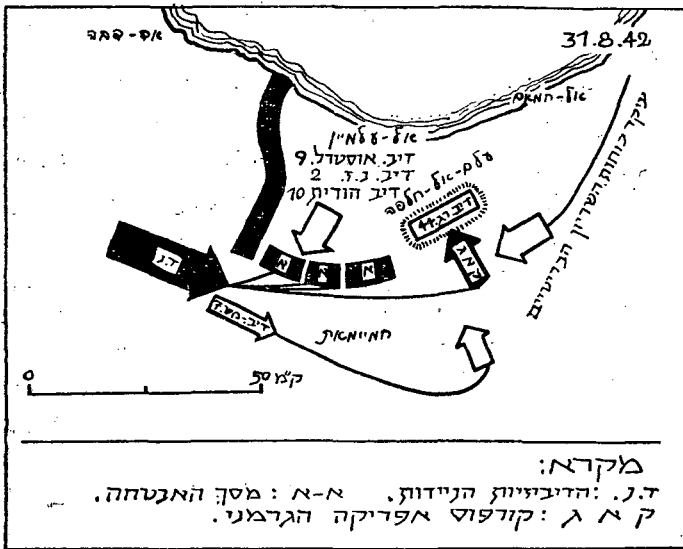
בשביל לשבור במהירות את התנגדות הדיביזיה-הקלה ה-90 ולנתק את "הקבוצה-הממונע" עת" בטרם היה לזו הסיפק להגיב הגבה-של-ממש למהלך בריטי שכזה. סמכנו במבצע זה מעל-לכל, על משך-התגובה של הפיקוד הבריטי ושל גייסותיו, אשר לפי נסיונו נמשך זמן ניד-כר. קיוונו על כן שנוכל להעמיד את הבריטים בפני עובדה-מוגמרית של מבצע שנשלם.

(1) שאין לערבם בחלקים האחרים מאותו קורפוס, שנועדו להצטרף אל מסע-ההתקדמות של ה"קורפוס האפריקאי" הגרמני. — המער.
(2) דהיינו — בעברו על פני קצה-הדרום של המערך הבריטי.
(3) ולנספותיו האיטלקים. — המער.

לאחר זאת היה על מהלך-העניינים להתרחש במהירות. אסור היה, בכל מצב שהוא, כי המערכה תלבש צורה נוקשה ונייחת. בעוד שעל ידי התקפות מתמידות, קטנות-היקף, של חיל-הרגלים הגרמני-האיטלקי שנשאר במערך אל-עלמיין ייכבלו לשם כוחות בריטיים ניכרים, תכננו את מערכת-ההכרעה — בעורף החזית הבריטית — בצורה כזאת שתאפשר לאזן את מחסורנו בעצמה-חומרית ע"י יכולתם הרבה-יותר של גייסותינו בקרב-תנועה וע"י הכושר הטקטי המעולה של מפקדינו. כשהם מנותקים מ-מחסני-האספקה שלהם, לא תיותר לבריטים אלא הברירה בין קרב-עד-הכדור-האחרון לבין פריצה מ-תוך הכיתור ונסיגה מערבה — בהפקירם עקב-כך את מצרים.

הצלחת המבצע היתה מותנית, איפוא, מלבד ענין האספקה, בגורמים הבאים: —

- א. שההערכות חייבת היתה להתבצע מבלי ש-יבחין בה האויב;
- ב. הכרחי היה להתגבר במהירות על העמדות הבריטיות ולבצע במהירות את המבקע לתוך העורף הבריטי, ופריסת הכוחות בתוכו. במ-לים אחרות — הכרחי היה כי תוצאות סיורינו והמודיעין שלנו תתגלנה כמדויקות...
- ...תקופת הירח-המלא, זה התנאי ההכרחי לביצוע המבצע, עמדה לחלוף. המתנה נוספת — פירושה היה

ההתקפה הגרמנית — הביצוע

ויתור סופי על תכניות המתקפה שלנו...

...פקדתי לבצע כליל ה-31/30 באבגוסט את ההתקפה אותה תכננו...

לאחר תיאור שיקוליו והכנותיו, עובר רומל לסיפור אירועיה של המערכה עצמה. מערכה שהוא מכתירה: — "נסיון האחרון":

...כליל ה-31/30 באבגוסט יצאו עוצבות הרגלים, של "ארמית-השריון", וכן ה"קבוצה-הממונעת" שלה, להתקפה על עמדות-המשען הדרומיות של חזית-אל-עלמין הבריטית. זמן קצר לאחר שגייסותינו עברו את פאת-המזרח של שדות-המוקשים שלנו, נתקלו הם ברצועות מחסומי-מוקשים בריטיים חזקים ביותר. תר, שלא היו ידועים לנו עד כה, אשר הבריטים הגנו עליהם בעקשנות. תחת אש ארטילרית בריטית קשה ביותר, הצליחו המהנדסים והרגלים — במקרים רבים רק בהסתערות שלישית — לפרוץ שבילים במיקוש הבריטי. דבר זה עלה באבידות ניכרות ובזמן רב. שדות-המוקשים היו מאובטחים ע"י מל-כודות-*"פתאים"* מרובות, והם השתרעו לעומק רב. עדי-מהרה החלו הפצצות רצופות של חיל-האוויר-המלכותי על איזור גייסות-ההתקפה שלנו. בהפציצן *"הפצצת-שורות"*¹, היו יחידות-מפציצים חזקות מטילות את פצצות-ההרסק על גייסותי, בעוד שהשמים הוארו לעתים כבאור-יום ע"י השימוש בנוורים (זי-קוקי-מצנח).

מטה הארמיה בילה את הלילה תחת מבול של הודעות טלפוניות. דוח רדף דוח. למרות זאת, עדיין שררה כמובן אי-בהירות ניכרת ביחס למצב-הדברים, אם כי אט-אט הרגשנו שלא הכל התפתח כמבוקשנו. בסמוך לשעה השלישית הגיעתני, בקרבת ג'בל-קלה, הודעתו הראשונה של ה"קורפוס-האפריקאי", אשר מפאת שדות-מוקשים אויבים, החזקים במידה בלתי-רגילה, לא עלה בידו להגיע אל יעדיו. החלקים הקדומניים של ה"קורפוס-האפריקאי", וקבוצת יחידות-הסיוע, עמדו עם שחר כ-12 עד 15 ק"מ מזרחה למחסום-המוקשים שלנו. הבריטים הגנו בעקשנות יוצאת-מהכלל על מגנניהם החזקים, והשאו ע"י כך את התקדמותנו. כתוצאה, יכלו העמדות הבריטיות

1) ביטוי גרמני לאורח-הפצצה שבו משחררים מאותו מטוס עצמו, בפעולת-כיוונון אחת, שתי פצצות (או אף רבות יותר), כשה"רוח" בין פצצה לפצצה הוא כזה שכולן תפולנה עדיין בתוך טווח-הפגיעה מן המטרה המופצצת, או שיוצרי "דגם" ההפצצה הרצוי, (לפי הגדרות מילון-המונחים הרשמי של צבא-ארה"ב — בו מכונה אורח-הפצצה זה Train Bombing) — המער.

שעליהן איימה ההתקפה לשגר אתראות ודוחי-מצב אל המפקדה-הראשית הבריטית — והפיקוד הבריטי זכה ברוח-הזמן הדרוש כדי לנקוט בפעולות-הנגד הדרושות. רוח-זמן זה — נודעה לו חשיבות עצומה בשביל הבריטים, כי לא היה להם צורך אלא להחזיק מעמד בחזית פרק-זמן שיאפשר לעוצבות-המתקפה הבריטיות להתפרס בשטח באופן כזה שתוכלנה לבצע מיד את הצעדים הנחוצים כנגד הגייסות ה-גרמניים-איטלקיים שפרצו לתוך מערכתם...

...כונתי לפרוץ עוד בלילה-הירח — עם העוצבות הממונעות — 50 ק"מ מזרחה, ומשם להמשיך באפלו-לית-הבוקר את התקפתנו צפונה, לא עלתה יפה, עוצבות-ההתקפה הושהו יתר-על-המידה על ידי ה-מחסומים החזקים, שלא נודעו לנו עד אז. גורם-ההפתעה, שעליו נבנתה בעצם התכנית כולה, אבד עקב כך. שקלנו, שמא לנוכת עובדות אלו יש להפסיק את המערכה. עתה לא עוד עמד לרשותנו משך-הזמן שבו יכולנו שלא לצפות לפעולות-נגד רציניות כנגד תמרוגנו-אנו. הבריטים ידעו עכשיו היכן אנו עומדים. קבעתי שהחלטתי על הפסקת המערכה, או על המ-שכת המתקפה, תהיה תלויה בכך מהו מצב-הדברים אצל ה"קורפוס-האפריקאי".

כפי שנודע לי במהרה, התגבר בינתיים ה"קורפוס-האפריקאי", בהנהגתו המעולה של ראש-המטה שלי, קולונל באירליין, על מחסומי-המוקשים הבריטיים ו-עמד עתה להמשיך במבקעו מזרחה. דנתי עם באיר-ליין על המצב והגענו להחלטה להמשיך בהתקפה.

לנוכת העובדה שעוצבות-השריון הבריטיות הת-כנסו בינתיים והיו מוכנות לפעולה מידית, נאלצנו להחליט כי את התפנית צפונה נבצע מוקדם מה-מתוכנן, כיעדים סומנו גבעה 132 בשביל ה"קורפוס-האפריקאי" ועלאם-בואיב—עלאם-חלפה בשביל ה-קורפוס האיטלקי ה-20. רכס זה היה, בהתאם ל-סיורי-האוויר שלנו, מבוצר ביצור חזק — וכפי שהת-ברר מאוחר-יותר, מוחזק היה ע"י דיביזית-הרגלים הבריטית ה-44 שהובאה אל הארמיה-השמינית זה-לא-מכבר מבריטניה-הגדולה. מנסינונו מקרבות דו-מים היה ברור לנו שהמאבק לכיבוש רכס זה, שהיה את עמדת-המפתח למערך אל-עלמין, יהיה קשה ביותר. ביקשנו את פילדמרשל קסלרינג לתקוף בימים הקרובים, בכוחות-אוויר חזקים, את הרכס המבוצר הזה.

לאחר שה"קורפוס-האפריקאי" תדלק ומילא תחמו-

שת. דבר שארך זמן רב למדי, הוא המשיך בסמוך לשעה 1300 בהתקפתו. בעיצומה של סופת-חול עזה, התקדמה תחילה ההתקפה טוב וגרפה אתה קדימה גם את דיביזיית-השריון „ליטוריו“. לדאבוננו, עוכבו באותו זמן „אריאטה“ ו„טריאסטה“ בשל הצורך לפתוח מעברים בשדות-מוקשים, וע"י השחלת יחידותיהן דרך מערך המגננים הבריטי. לכן לא יכול היה הקורפוס-הממונע ה-20 לפתוח בהתקפתו אלא בסמוך לשעה 1500, ומלכתחילה נשרך משהו אחר אנפו הש-מלאי של ה„קורפוס-האפריקאי“...

...ברוב-יגיעה כירסמו לעצמם מכוניותיו ושריוניו של ה„קורפוס-האפריקאי“ דרך בחול-הגודד העמוק שכיסה את איזור נתיב-המסע שלהם. במשך כל היום שררה סופת-חול, גוברת ונחלשת חליפות, שירדה לחיי אנשי — אם כי היא שמנעה גם מחיל-האוויר הבריטי לתקוף ביחידות גדולות את יחידותינו. כתוצאה מפני-הקרקע הקשים, ירד עד הערב באופן ניכר מלאי הדלק של ה„קורפוס-האפריקאי“. סמוך לשעה 1600 הופסקה ההתקפה נגד גבעה 132. הקורפוס האי-טלקי ה-20 עדיין פיגר בכברת-דרך לא-מבוטלת, אך הדיביזייה-הקלה ה-90 הגיעה לעמדותיה, שנקבעו-מראש. יחידות הסיור עסקו באבטחה, לעבר מזרח — ודרום-מזרח.

במשך הלילה היתה בראש-וראשונה „קבוצת יחידות-הסיור“ (ואילו יחידות אחרות — במידה פחותה) המטרה להפצות בריטיות כבודות. בעוד שמטוס-אויב אחד חג במעגלים והטיל ברציפת נורים בזה-אחרי-זה, פגעו הפצצותיהם של מטוסים אחרים, אשר בחלקם היו תוקפים בטיסה-נמוכה, ברכב המואר של גדודי-הסיור. כל נסיון לנוע היה שם מהנמנע, בשל ההתקפות בטיסה-נמוכה שהיו נערכות אזי מידית. עזמה-הרה, נמצאו כלי-רכב מרובים שלנו נתונים בלהבות, והם נשרפו עז-גמירה. קבוצת-גדודי-הסיור סבלה אבידות כבודות.

ובינתיים טרם הגיע לאפריקה הדלק המובטח. גם תנועת-האספקה מזרחה, דרך מעברי שדות-המוקשים, אשר היתה נתונה להפרעות חזקות מצד עוצבות-שריון בריטיות (הדיביזייה-המשוריינת ה-7) שמדרום לטרייה-ההבקעה שלנו, התנהלה בקושי. לכן נאלצתי, עוד בבוקרו של ה-1 בספטמבר, להחליט כי לע"ע לא גיוסם פעולות בנות היקף ניכר, שכן היה הכרח להימנע מביצוע תנועות רחבות-מימדים ע"י העוצבת הממונעות. לכל-היותר יכולנו להרשות לעצמנו לבצע מספר התקפות בהיקף מקומי-מוגבל.

בפעלו במסגרת-אפשרויות זו, המשיך ה„קורפוס-האפריקאי“ במשך שעות לפני-הצהרים של ה-1 בספטמבר, את התקפתו באמצעות דיביזיית-השריון ה-15; ועיקר-הדיביזיה הגיע, לאחר שהשמיד מספר טנקים-כבדים בריטיים, אל השטח הנמצא מקצת-דרומית לגבעה 132. אך שם היה עליו להפסיק גם התקדמות זו, מחמת העדר כמעט-מוחלט של דלק.

במשך כל היום הנחית חיל-האוויר-המלכותי מהלוחות כבודות על ה„קורפוס-האפריקאי“. בשטח חסר-המחפה, שבו הוגברה לעתים השפעת הפצצות ע"י התות רסיסי-אבן, גרמו התקפות-אוויר אלו לאבידות ניכרות. ממטה-הקורפוס בלבד נפלו באותו היום 7 קצינים... שפעת כלי-רכב בווערים עמדה במדבר... ששקלתי מחדש, שמא עלי להפסיק את המערכה לנוכח מצב-האספקה הגרוע. במשך כל היום נמשכו התקפותיהם הבלתי-פוסקות של מבני-מפציצים בריטיים על שדה-הקרב. הארטילריה האויבת ירתה כמורת תותח חמושת עצומות, שעלו עשרת-מונים על מה שהפעלנו אנו. הגעת עוצבות גדולות, וקביעת לוחות-זמן לקצבו של מסע-ההתקדמות לא נראו עוד בגדר-האפשר...

...בערב לא נותר ברשות א„רמית-השריון“ אלא מלאי דלק שאף בשימוש החסכוני ביותר יכול היה להספיק רק בשביל לקיים למשך פרקי-זמן קצר את תנועת שדרות-האספקה“⁽¹⁾...
...משעה 2300 ועד לבוקרו של ה-2 בספטמבר הופצצנו שוב ברציפות, גלים לאחרי-גלים, ע"י פצצות מכל הגדלים...

...לאחר הלילה הזה החלטתי להפסיק את ההתקפה בגלל המצב האווירי הקשה ומצב האספקה הזו-עתי — ולהיסוג באופן הדרגי אל מערך-העמדות של אל-טאקה ועד באב-אל-קטרה. להתקפה לא היה יותר סיכוי להשיג את יעדיה.

הבריטים ריכזו בינתיים עוצבות-שריון חזקות בין עלאם-אל-חלפה ובאב-אל-קטרה, ונשארו בשטחי-הכינוס ללא-נוע...

...ביום שלאחרי-זאת התנהלו תנועות-ההינתקות בהתאם לתכנית. הבריטים לא תקפו אותנו אלא בקטעי-חזית בודדים, ובדרך-כלל הניחו לחיל-האוויר ולארטילריה לפעול נגדנו...

(1) בנקודה זו מעיר ראש המטה של רומל: „מתוך 5000 טונות הדלק שנועדו להגיע לאפריקה עד ה-3 בספטמבר כבר הטיבעו ע"י הבריטים עד ה-2 בספטמבר 2600 טונות; ו-1500 מהמנות המובטחת הגיל היו עדיין באיטליה.“

...בבוקרו של ה-6 בספטמבר הסתיימו תנועותינו לאחור, וגייסותי נערכו להגנה. תוך שימוש במתקני המיקוש הבריטיים החזקים. עם כשלון התקפה זו חלף הסיכוי האחרון שלנו לכבוש את תעלת-סואץ.¹ אכן, צדק רומל במשפטו האחרון הזה. כיום ידוע לכל שכעבור חודשיים, לערך, פרצה הארמיה-השמינית ממערך אל-עלמיין והבקיעה את מערכו של רו-מל, בהדפה אותו חזרה צעד-אחרי-צעד, עד לכניעת הגייסות הגרמניים-האיטלקיים בסיום מערכת-תוניס.

...כל ההתקפות (שהתנהלו באותו-זמן עצמו) נגד האגף הארוך שלנו — וביחוד ע"י הניו-זילנדים — היו חלשות מכדי להשיג הבקעה בו, ויכולנו להדפן. התקפת-לילה בחזית הקורפוס האיטלקי ה-10 נסתיימה באבידות בריטיות רבות במיוחד.² ...הבריטים לא גילו חשק רב לאלצנו להכנס לקרב מכריע אחר — דבר שגם לא היה דרוש להם לאור העובדה שהזמן פעל, בתחום הגורמים החומריים, לטובתם...

ד. ה ל ק ח

(1) הקורפוס ה-13 כלל גם את הדיביזיה ה-44, שהוצבה על רכס עלאם-אל-חלפה;

(2) לא נמצא שום כוח בלתי-אמצעי מאחורי הדיביזיה המשורינית ה-7, בחלק הדרומי של החזית. הדיביזיה המשורינית ה-10 והדיביזיה ה-44, הוצבו מאחורי הדיביזיה הניו-זילנדית ה-2 — ז"א מאחורי החלק הצפוני של גזרת הקורפוס ה-13.

כפי שגנ. אלכסנדר ניסח בבהירות באגרת-הדוא"ח שלו: "התכנית היתה להתחיק, בכל הכוח האפשרי, את האיוור בין היים לרכס-רוויסאט, ולאיים מהאגף, מעמדה-מוכנה מוגנת-בחזקה על רכס עלאם-אל-חלפה, על כל התקרמות אויבת מדרום לרכס". היתה זאת תכנית של מענה-עקיף למהלכו המאגף האופייני של רומל. היא תוכננה ע"י דורמן-סמית (סגן ראש המטה של אוקינקל, אשר הובא אתו למדבר ב-25 ביוני — כמתואר בדוגמה הקודמת — כדי לסייע בהתגברות על המשבר — 1.1.) ונתקבלה ע"י אוקינקל, כשמונגומרי נטל לידי את הפיקוד על הארמיה השמינית, "קיבל תכנית זו עקרונית", באישורו של אלכסנדר, ובדבריו עם זה ביקש לחזק את עמדת-האגף-העורפי ליד עלם-חלפה, ככל שנתוספו כוחות-דגלים העומדים לרשותו. כדעבור, נמצא דבר זה מיותר, והדיביזיה ה-44 לא הופעלה בקרב. האיום האגפי, של גושה-שריון בריטי המרוכז, גרם לו לרומל שיפנה צפונה, על-מנת לטפל בו — בנטשו את תנועת-האיוף הנרחבת יותר, לה נתכוון, הסתערותו על עמדת השריון הבריטי, שנבחרה כהלכה, היתה כשלון"³.

את כשלון-המודיעין הרציני ביותר יש לראות באי-גילוי חיזוקה הניכר של מערכת המיקוש בגזרה הדרומית, שהועדה לפריצה. ההשענות על דו"ח-סיורים מיושנים ובלתי-מעודכנים גרמה כבר בשלב הראשון של ההתקפה להפסד זמן יקר, וביחוד לאיבוד ההפת-

נקודות-הלקח שבקרב מאלף זה הגן רבות ביותר; ונססה לסקור בקצרה את עיקרן.

1. נתחיל, גם בדוגמה זו, בטעויות המודיעין של רומל. יש להניח שהעדיפות האוירית של הבריטים היא שגרמה לכך כי תמונת-המודיעין של הגרמנים לא היתה בהירה די-צרכה, בעוד שהבריטים ידעו את המערך הגרמני לאשורו. את רשימת הטעויות העיקריות בפירוט הכותות-הבריטיים הניתן ע"י רומל מסכם ליד-הארט בהערת-שוליים ל Rommel Papers — ספר, שאת היסוד בו מהוה מהדורה אנגלית של ספרו של רומל — כדלהלן:

"כאן טעה רומל לגבי מספר נקודות, ונראה שלא ידע על נקודות אחרות נוספות:

(א) הדיביזיה ה-50 לא היתה כלל בקו. ביום השלישי של המערכה (ב-2 בספטמבר) הובאה והוכנסה-לקו אחת מבריגדות שלה;

(ב) הדיביזיה הדרום-אפריקאית ה-1 נמצאה במרכז גזרתו של הקורפוס ה-30, אשר נתמשכה מהים ועד רכס רוויסאט;

(ג) הדיביזיה-המשורינית ה-1 לא השתתפה כלל במערכה זו;

(ד) הדיביזיה-המשורינית ה-10 (בקורפוס ה-13) כללה שתי בריגדות-משוריניות, ואילו הדיביזיה המשורינית ה-7 נותרה עם בריגדה אחת של שריון, בריגדת שריון-קל (ע"יין גם בדבריו של גנ. הורוקס לגבי הרכב-כוחות זה — 1.1.);

(ה) כן היתה בנמצא בריגדה-משורינית עצמאית, הבריגדה ה-23, אשר מוקמה כך שהיה באפשרותה לסייע לזה או לאחר משני הקורפוסים (ע"יין גם בתיאורו של גנ. הורוקס — 1.1.);

(1) בענין זה ראה בסקירתו של גנ. הורוקס (חוב' פ"א), את תאור כשלון התקפתה של בריגדה ה-132, אשר לה מתכוון כאן רומל. — המערך.

(2) עמודים 200—219, Erwin Rommel, "Krieg ohne Hass"

(3) עמודים 272—273, Little-Hart, "The Rommel Papers"

נה, שחל במועד מוקדם-מהמשוער, אכן, כאן בפנינו ממש "הצגת-התכלית" למקצוע המודיעין-הקרבי.

2. הצורך בכך שיימצא ברשותך מלאי מספיק — ושתקוים אספקה שוטפת — של דלק, זה ה"דם" ההכרחי של כוחות-ממוכנים, הובלט בדוגמה זו במ"לוא היקפו. בצד פעילות היריב, היתה גם בעיה זו גורם לא-מבוטל בכל שיקוליו של רומל; והוא מקדיש לה מקום נרחב בהסברו.

3. השילוב של כוחות-השריון עם הזרוע-האווירית, כתנאי הכרחי להצלחת מבצע משוריין, איננו בגדר חידוש גם לקורא הישראלי. בסיכומו לקרב על-אם-חלפה מרחיב רומל את הדיבור על הדבר — הוא מכנהו "המימד השלישי" — וברור לו שהעדויות-האווירית הבריטית היא שאילצתו לבסוף להפסיק את המערכה.

4. בצד הבריטי אנו רואים את חשיבות בחירת השטח-החיוני שבמערך-ההגנה, וארגונו והחזקתו ה"נכונים של שטח זה.

5. אך מעל-לכל — בפנינו אחת הדוגמאות הקלות — והלא-רבות — של הכרעת מערכה על ידי קרב-הגנה יזום, כוחו של המגן בבחירת הקרקע, וארגונו להגנה, מובלטים כאן בעליל. ראוי לתשומת לב התפקיד שיועד במסגרת תכנון זה לשריון: לא-דוקא ככוח למכות-נגד, אלא ע"י ניצול עצמת-האש בלבד — במקום ההפעלה המקובלת של "דושת דלק".

6. הורוקס היה דבק בהוראה שקיבל, "להביס את רומל מבלי להיפגע בעצמו יתר-על-המידה". הראה זו נבעה מכונתו של מונטגומרי: לא לבזוז במערכה זו את שריונו הכבד (מן הסוגים הנמנים כיום על שריון-בינוני), אלא לשמררו למתקפה של-עצמו. יש להניח שתגבלה זו לא היתה קלה על מפקדי-השריון; אם כי היא היתה הכרח לא-יגונה, כפי שהתוצאות מוכיחות. כאן אנו פוגשים בגילוי הראשון לאותו דבר אשר במרוצת-הזמן כונה "שיטת מונטגומרי". תיאור קולע לשיטה זו מוסר לנו דוקא רומל, בפרק-המסכם לספרו "מלחמה ללא-שנאה"; וכך כותב שם רומל: "מונטגומרי לא שכח בחישובו את הדבר הזעיר ביותר. הוא ראה כקובע לגביו את הנסיון בלבד, ולא מצות אנשים מלומדה. מחשבתו היתה בנוסח-חדיש עד מאוד. עת הגיע לאל-עלמין, הסיק לעצמו את כללי-היסוד הקובעים בחזית זו — ועיצב בהתאם להם את שיטת התקפתו. עקרונותיה: לא להכנס לתוך מערכה מבלי שידע לבטח

שינצח בה. כמובן, שאורח-פעולה זה אינו ניתן להתבצע אלא בתנאי עדיפות חומרית; אך זו היתה לו, הוא היה זהיר — לפי דעתי-אני זהיר מדי — אך הוא יכול היה להרשות לעצמו זאת. הדבר שבגללו ראוי היה לקנא בו הנה העובדה שמאחוריו עמדו אנשים אשר הטילו לכף-המאזנים את מלוא משקל אישיותם כדי להמציא לו את כמויות האמצעים העצומות שלו⁽¹⁾.

7. אין ספק שהבריטים, בסופו-של-דבר, החמיצו במערכת על-אם-חלפה הזדמנות להסב לרומל מפלה גדולה יותר. אילו היתה ההתקפה הלילית של הניו-זילנדים בדיר-מונאסיב מצליחה לחתום-מחדש את מקום החדירה של "הקבוצה הממוכנת" של רומל, הרי במצב-הדלק החמור של זו היתה יורדת עליה שואה. אך, כפי שתיאוריהם של שני המפקדים מעידים, לא הושגה חסימה כזאת. כפי שאנו יכולים ללמוד מתיאורי הצד הבריטי גרם לאי-הצלחה זאת בעיקר הציוות של יחידות "בלתי-אורגניות", ובחלקן אף בלתי מנוסות בלחמת-המדבר בכלל.

8. מעניין — ומעורר מחשבות — גם העיון בדוחי-האבידות של שני הצדדים, בסיכומם התמציתי שלהלן:—

(א) רומל — על אבידותיו-הוא:—

570 הרוגים

1800 פצועים

570 שבויים

סה"כ האבידות בכוח-אדם — כ-3000

50 טנקים

15 כלי ארטילריית-שדה

35 תותחים נ"ט

400 מכוניות

(ב) אומדנת רומל לגבי אבידות יריבו:—

350 שבויים

150 טנקים או מכוניות-שריון

10 כלי-ארטילריה

20 תותחי נ"ט

(ג) דוח אלכסנדר על אבידות הארמיה-

השמניית:—

1640 הרוגים, פצועים ונעדרים

68 טנקים

18 תותחים נ"ט

אין ציון לאבידות בארטילריית השדה

(1) עמוד 397 "Krieg ohne Hass", Erwin Rommel

(ד) אומדנת הבריטים לגבי אבידותיו של רומל —

4500	הרוגים ופצועים
500	שבויים
61	טנקים שנאספו משדה-הקרב (מהם 42 גרמניים)
30	כלי ארטילריה-שדה נאספו בשדה-הקרב
40	תותחים נ"ט נאספו בשדה-הקרב.*

ס י כ ו ם

אכן, כאמור, בפתחה של סידרת-סקירות זו — אין אלה אלא שלוש דוגמאות בלבד מני רבות. אם

* המספרים האלה נלקחו מהערות שוליים של לידל הארט לספרו של רומל, בעמוד 283 של המהדורה האנגלית.

כי מאז אירעו הדברים חלפו 15 שנה — לא נס ליחן של דוגמאות אלו, אם להוציא מכלל החשבון את הלחמה הגרעינית. שפת העובדות הערומה, אך המורצקה — יש בה מכוח השכנוע, והיא האומרת שכדאי וכדאי לו למפקד-עוצבה ולקציני מטה כאחד לעסוק בהתבוננות היסטורית כזאת, לשם פיתוח כושר העריכת-המצב ושקילת דרכי-הפעולה הנראות כאפשריות לשני הצדדים. הידוד החושים והעמקת יכולת-ההערכה לגבי „הנוף שיתגלה מהעבר השני של הגבעה“, בדרך זו של רכישת נסיון מתוך נסיונם של אחרים — היא דרך שמן הראוי לנקוט בה ולטפחה; שכן „זולה“ היא יותר, והרת-סכנות פחות, מאשר דחית רכישת נסיון זה עד למועד בו תוכל כבר „ללמוד להתגלח על זקנד-אתה“.

מ ק ו ר ו ת *

- B. H. Liddell-Hart — 'The Other Side of the Hill'
'Hitler's Generals Speak'
'The Rommel Papers'
Major-General J. F. C. Fuller — 'The Second World War',
A Military History of the Western World, Vol. III.
Alexander Clifford — 'Three Against Rommel'.
'The Second Great War', No. 56.
General Martel — 'Our Armoured Forces'.
W. S. Churchill — 'The Second World War', Vol. IV.
Feldmarschall Erwin Rommel — 'Krieg Ohne Hass'
Gen.-Major F. W. von Mellenthin — 'Panzer Battles'.

גנרל-מיוזר סיר הווארד קיפנברגר, „בריגדיר הרגלים“, מהדורה עברית בהוצאת „מערכות“.

גנרל-לויט' סיר ב'ג' הוורוקס, „מערכת על-אס-אל-חלפה“, „מערכות“ פ"א.

מקורות נוספים לעיון, המצויים בעברית

- „מערכת-שריון במדבר“ (על-אס-אל-חלפה, 1942), מאת גנרל-מיוזר ג.פ.ב. רוברטס — ב„צקלון“, חוב' 45.
„קרבנות-שריון, 1939—1945“, מאת אל"מ מ. פלד — במדור „עלי ספר“ שב- „מערכות“ חוב' ק"ד.

* מוזכרים כאן רק כאלה אשר שימשו במישרין לסקירה זו.